

УДК 81'42

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/32.214674>**Лілія САВЧЕНКО,***orcid.org/0000-0003-4754-7532**аспірантка кафедри української мови
Запорізького національного університету,**викладач**Центру підготовки іноземних громадян**Запорізького державного медичного університету**(Запоріжжя, Україна) liliya7ukr@gmail.com*

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ЕКСПРЕСІВІВ НЕГАТИВНОЇ ОЦІННОСТІ В НАУКОВИХ ТЕКСТАХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX СТ.

У статті обґрунтовано наявність і встановлено специфіку функціонування у наукових текстах другої половини XIX – першої половини XX ст. експресивів негативної оцінності. Встановлено, що емотивність повідомлення формально часто виражається за допомогою експресивів позитивної (похвала, подяка, побажання, привітання) та негативної (негативне здивування, шкочування, нарікання, докір, осуд, вибачення, зауваження) оцінності. Прагматичним завданням експресивів є емоційний вплив на реципієнта. Вираження емоційних інтелектуальних міркувань тими чи тими мовними одиницями повертає увагу читача до інформаційного повідомлення автора, а тому його інтенції, виражені в тексті експресивним повідомленням, частіше досягають перлокуції.

У наукових текстах другої половини XIX – першої половини XX ст. найуживаніші такі види експресивів негативної оцінності: шкочування, докір, перепрошення, осуд, зауваження тощо. Але найчастіше засобами негативної експресивності в наукових текстах означеного періоду позначена критика. Прагматичними функціями експресивів негативної оцінності часто були наголошування на недостатній якості, кількості відібраного фактичного матеріалу статті; спростування інформації певної наукової розвідки, висновків автора; засудження конкретних дій, вчинків певних осіб, які автор вважає неприйнятними, незбагненими, зрадницькими. Зазначене сприяло виправленню певних дій, вчинків, недоліків дослідження та глибшому розкриттю теми й запобігало девіаціям між адресантом і реципієнтом.

Помічено, що науковці другої половини XIX – першої половини XX ст., хоча й дотримувалися конвенційності наукового стилю мовлення, мали високий рівень власної свободи висловлення із приводу тієї чи тієї проблеми. І хоч вільне транслювання своїх думок було політично переслідуваним, небезпечним, обмежувалося заборонами, значна частина тодішньої інтелігенції дозволяла собі мати право на власну думку, самоідентифікацію особистості через власні інтенції авторського тексту.

Ключові слова: експресиви, емотивність тексту, перлокуція, репрезентативи, директиви, прагматична функція.

Lilia SAVCHENKO,*orcid.org/0000-0003-4754-7532**PhD Student at the Department of Ukrainian Language**Zaporizhzhia National University,**Lecturer**Foreign Citizens Training Center of the Zaporizhzhia State Medical University**(Zaporizhzhia, Ukraine) liliya7ukr@gmail.com*

COMMUNICATIVE-PRAGMATIC PARAMETERS OF EXPRESSIVES OF NEGATIVE EVALUATION IN SCIENTIFIC TEXTS OF THE SECOND HALF OF THE XIX – FIRST HALF OF THE XX CENTURY

The article substantiates the presence and establishes the specifics of the functioning of negative values in the scientific texts of the second half of the XIX – first half of the XX century. It is established that the emotionality of the message is formally often expressed through expressives of positive (praise, gratitude, wishes, greetings) and negative (negative surprise, regret, complaint, reproach, condemnation, apology, remarks) evaluation. The pragmatic task of expressives is the emotional impact on the recipient. The expression of emotional intellectual thoughts in certain language units draws the reader's attention to the information message of the author, and therefore his intentions, expressed in the text by an expressive message, often reach perlocution.

In the scientific texts of the second half of the XIX – first half of the XX century, the following types of negative evaluative expressions are most commonly used: regret, reproach, apology, condemnation, remarks, etc. But most often by means

of negative expressiveness in scientific texts of this period marked criticism. The pragmatic functions of the expressions of negative evaluation were often the emphasis on insufficient quality, quantity of selected factual material of the scientific article; refutation of information of certain scientific intelligence, conclusions of the author; condemnation of specific actions, deeds of certain persons, which the author considers unacceptable, incomprehensible, treacherous. This helped to correct certain actions, deeds, shortcomings of the study and a deeper disclosure of the topic and prevented deviations between the addressee and the recipient.

It was noticed that scientists of the second half of the XIX and the first half of the XX centuries, although adhering to the conventionality of the scientific style of speech, had a high level of their own freedom of expression on this or that problem. And although the free transmission of their opinions was politically persecuted, dangerous, limited by prohibitions, but much of the then intelligentsia allowed themselves the right to their own point of view, self-identification through the author's own intentions of the text.

Key words: *expressives, emotionality of the text, perlocution, representatives, constative, pragmatic function.*

Постановка проблеми. Актуальність статті зумовлена антропоцентризмом сучасної лінгвістики, адже трансляція людиною внутрішніх емоцій, переживань, почуттів, міркувань через усне та письмове мовлення яскраво відображає ставлення людини до ситуації в конкретному контексті, її переконання, світогляд. Саме тому неабиякий інтерес лінгвістів привертає вивчення мовних і мовленнєвих засобів вираження внутрішніх інтенцій, мотивів, прагнень людини. Оскільки одні з найяскравіших емоцій (позитивні чи негативні) особистості виявляються за допомогою експресивів, це забезпечує безперечний вплив на адресата, що часто і є метою адресанта.

Аналіз досліджень. Українська філологія XX ст. мала переконливі набутки в царині теоретичного та методологічного дослідження експресивів: теоретичним засадам експресивів присвячено ґрунтовні наукові розвідки В. А. Чабаненка (монографія «Стилістика експресивних засобів українська мови») (Чабаненко, 2002) та Н. І. Бойко (дисертація «Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування») (Бойко, 2006). Однак із початку XXI ст. змістився акцент таких досліджень, адже було виявлено, що прагматичній комунікативній підході до вивчення експресивності пояснюють не тільки як саме, але й навіщо було усвідомлено чи підсвідомо задіяно той чи той засіб впливу на реципієнта в будь-якому тексті. Тому з'явилися ґрунтовні праці, які виявляли прагматичні механізми впливу експресивів позитивної та негативної оцінності в текстах офіційно-ділового (О. Г. Цехмейструк, 2009), в інтернет-текстах (О. М. Гордій, 2016), в науково-популярних (С. В. Радецька, 2014), у науково-популярних текстах економічного дискурсу (Н. А. Ковальська, 2015). З'ясувалося, що, покладаючись на прагматичний підхід у вивченні експресивів, можна виявити додаткові механізми впливу мовних одиниць на читача (слухача) і значно доповнити уже відому наукову картину про експресивні засоби впливу. Сьогодні можна констатувати, що дослідження

в межах стилістики дедалі більше спрямовані на вивчення прагматичного потенціалу мовних засобів в окремих стилях і жанрах.

Актуальність цієї статті полягає в тому, що наукові тексти другої половини XIX – першої половини XX ст. є дуже цінним матеріалом, який дозволяє, по-перше, відстежити специфіку становлення жанрів народжуваного українськомовного наукового стилю, по-друге, встановити специфіку цього стилю на тлі доби. Останнє можна втілити, застосувавши прагматичний підхід до розгляду наукового стилю.

Мета статті – обґрунтувати наявність у наукових текстах другої половини XIX – першої половини XX ст. експресивів негативної оцінності та з'ясувати їх прагматичну мету в доволі консервативному з погляду мовних засобів науковому стилі.

Виклад основного матеріалу. Слід відразу зазначити, що головна мета науковців другої половини XIX – першої половини XX ст. (як і сучасних) була інформативна. Утім, суха інформативність наукового стилю малоприваблива для широкого загалу, а тодішні дослідники природничих і гуманітарних царин працювали не тільки для задоволення наукових потреб академічної спільноти чи вузького кола фахівців, але й прагнули повернути до української науки максимально широке коло читачів, про що свідчать проблематика, стиль викладу, призначення наукових і науково-популярних текстів І. Франка, М. Драгоманова, А. Кримського, І. Огієнка, О. Курило та ін.

Для цього науковці застосовували різні засоби вираження своїх інтенцій, зокрема експресивні. Якщо текст містить емоційно-навантажену думку, то його характеризують як емотивний. І. А. Свідер у статті «Основні особливості емотивного тексту» пояснює: «Емотивність тексту має дві сторони: план змісту і план вираження. Емотивно зміст розподіляється за основними рівнями тексту: з одного боку, він у вигляді емотем входить до когнітивного змісту тексту, а з іншого – складає емотивну частину прагматичних стратегій

автора» (Свідер, 2013: 277). Найчастіше емотивність повідомлення формально виражається за допомогою експресивів позитивної (похвала, подяка, побажання, привітання) та негативної (негативне здивування, шкодування, нарікання, догани, докір, осуд, вибачення) оцінності. Прагматичним завданням експресивів є вплив на реципієнта емоцією. У наукових текстах другої половини XIX – першої половини XX ст. ми знайшли такі види експресивів негативної оцінності: шкодування, докір, перепрошення, осуд, зауваження. Розглянемо їх на прикладах.

У наукових розвідках цього періоду трапляються випадки шкодування: *«От вже тридцять другий рік іде з того часу, як помер Тарас Григорович Шевченко, а у нас і досі нема не тільки доброї і певної, а навіть біль-мени докладної, життєписи його; того поети нашого, що, як справедливо промовив російський критик Аполон Григорєв, *) «став «останнім кобзарем і першим великим поетом нового великого письменства Славянського світа»»* (Коніський, 1892: 87); *«Дневникъ»* вельми коштовний матеріал житєписний: *на жаль його друковано з значними прогалинами»* (Коніський, 1892: 87); *«Житєписі поети не подано і на жаль твори Шевченка не гаразд були перевірені: до другого тому були навіть заведені, яко Шевченкові вірши, давним давно вже надруковані: Афанасєва Чужбинського*) «Гарно твоя кобза грає»* (Молодик р. 1843) і Петренка**); *мляво йшло оголошуваннє біографічних матеріалів»* (Коніський, 1892: 89); *«З усього життя Шевченка найменше відомий нам єго дитинний вік, вік першого формування душі, серця, вдачі, хисту і світогляду поети. Певного, достеменного матеріалу житєписного за сей вік вельми мало... На превеликий жаль усі ті споминки короткі, часом невиразні, часом збивчі, а інде і непевні. Скільки багатий матеріал про останні роки життя Тараса Григоровича, стільки, кажу я, він убогий про єго дитинний і парубочий вік. Сам Шевченко не любив розповідати про своє жите, каже Костомаров,) додає, що Шевченко не любив висловлювати ся, і в загалі, каже, в єму знати було скритість»* (Коніський, 1892: 99); *«Тим часом не можна, як мені здаєть ся, заперечити, що Котляревського в нас студійовано дуже мало і, що до него, багато істнує важних питань не досить вияснених а то цілком непорушених»* (Сергієнко, 1893: 149).

Ці контексти виявляють факт, що експресив-шкодування найчастіше підсилюється таким видом репрезентатива, як констатив. У першому прикладі повідомлення доповнюється ще й експресивом позитивної оцінності (захоплення). Шкодування

виконує прагматичну функцію привернення уваги до інформаційних лакун у дослідженнях конкретної теми. Результатом розуміння проблеми читачами-науковцями має стати заглиблення в тему та фактичне заповнення наукових лакун.

У наукових текстах цього періоду знаходимо перепрошення: *«Одначе-ж можна і треба критично розглянути той матеріал, який є, звести його до купи і списати хоч нарис докладної біографії Шевченка. От до сієї праці я і взяв ся: але я не певен, що зроблю її цілком дотепно, без догани. Я робитиму, як зумію, уважаючи, що я тільки стежку протоптую до списання Шевченкової життєписи. Прийде колись хтось більш за мене вдатен і зробить ліпше, а я буду щасливий вже з свідомости, що й моєї праці є зерно. Тим часом може будуть оголошені урядові документи з процесу Шевченка: як от донос на його, слідство над ним у Київї, в Петербурзі і т. ін.»* (Коніський, 1892: 87) – заклик, передчасне приховане перепрошення, виправдання.

Приклад починається з директиви закликун та продовжується перлокутивним імпліцитним перепрошенням, виправданням. Прагматична функція перепрошення полягає в передчасному захисті автора своєї роботи через можливість упередженого ставлення до його наукової розвідки. Наведення аргументів підсилює протекцію, але тут автор замінив їх на припущення подальшого розвитку подій: *«може будуть оголошені урядові документи з процесу Шевченка»* (Коніський, 1892: 87), яке теж підвищило захисну функцію перепрошення.

Періодично знаходимо зауваження: *«По правді, досі й загальна фізіономія, щоб так сказати, й значінне Котляревського в історії розвитку письменства нашого, як мені здаєть ся, не вияснені добре. Остра, стороннича Кулішева критика, могла-б була бути початком такого студійовання, бо порушила дуже важні питання з сего погляду; але може для того, що надто вже брала через край, що сторонничість її сама в очи кожному різала, вона не привела до такого пильного, основного студійовання над Котляревським, якого треба було жадати»* (Сергієнко, 1893: 149). У цьому контексті зауваження підсилено максимально відповідним засобом – умовним способом дієслова. Прагматична функція експресива-зауваження полягає в акцентуванні на недоліках означеної теми та приверненні уваги до проблеми.

Такі експресиви негативної оцінності, як докори трапляються порівняно часто в наукових розвідках вказаного періоду: *«Пам'ятаю я, що з початку р. 80 – київський матеріал архивний*

про арештованне Костомарова, Шевченка і ин. Був в руках одного нашого письменника: до єго вдавав ся я з листом 20/8 червня р. 1894, просячи поділити ся зі мною тими звістками з того материялу, які він має, *принаймні сказати хоча: до кого і коли саме студент Олексій Петров подав свій донос і чи згадав він в доносі Шевченка? На превеликий жаль наш шановний письменник не пошановав мого питання хоч би тобі єдиним словом відповіді... Не получити того мого листа єму не можна було...*» (Кониський, 1895: 2). Тут докір є відповіддю автора на незрозуміле мовчання адресата щодо листа-запиту. Таке мовчання трактується адресантом не тільки як відмова, але й зневага до нього: «*На превеликий жаль наш шановний письменник не пошановав мого питання хоч би тобі єдиним словом відповіді...*» (Кониський, 1895: 2). Підсилює та завершує докір речення, яке відображає імпліцитне контекстуальне, подієве знання автора: «*Не получити того мого листа єму не можна було...*» (Кониський, 1895: 2).

«*Згори намічена тенденція автора доказати, що Петро Конашевич не був шляхетського походження, доводить його до того, що у своїй розвідці промовчав він зовсім погляд Йосифа Третьяка, котрий, як я вже на початку своєї монографії згадав, старався дуже влучно погодити суперечність звісток про походження гетьмана тим способом, що вважає його сином загородового шляхтича, отже що до сього згідний із поглядом акад. Грушевського. Далі, хоч автор уважає справедливим погляд Й. Чайковського про те, що «Конашевич» – се патронімічне прізвище гетьмана та що його дійсне назвисько нам незвісне, руководячися знову тою самою тенденцією, дошукується в джерелах всяких «Конашевичів» тільки нешляхетського походження, ось як напр. «Коношевичь козакъ войска запорозкаго», син Конаша й Пелагії, що жертвував євангеліє оправлене в срібло до храму Пр. Богородиці Чигиринської, або Грицько Конашевич, міщанин із Городка, котрі з нашим гетьманом ані з його родом не мали нічого спільного. Зате не завдав собі автор труда чи то в друкованих, чи в архівних джерелах найти Конашевичів, котрі були шляхетського походження і мали попри патронімічне прізвище «Конашевич», також своє родове назвисько. Що до прізвища «Сагайдачний», котре, на думку автора, є топографічного походження й зв'язане з річкою та островом «Сагайдак» у південних границь б. Херсонської губернії, то того роду «наукове відкриття» автора вважаю дуже нещасливим супроти існування тьми-тьменної Сагайдачних на Придніпрянщині (як то я виказав у відповід-*

ному місці моєї монографії), *котрих прізвище годі лучити з річкою чи островом «Сагайдак»*». (Барвінський, 1930: 120 (138)); «*Коли вже автор взявся в дуже категоричнім тоні рішати геральдичні квестії, то повинен був познайомитися бодай з основами польської геральдики*». (Барвінський, 1930: 120 (138)).

У цих контекстах докір підсилено аргументами та глибоким знанням суті недоліку наукової розвідки колеги, якого критикують. Автор докору наголошує на тому, що стаття містить сумнівну, недостатньо обґрунтовану інформацію, адресант проігнорував частину документів, припасував факти під очікуваний результат.

Часто докір підсилено іронічними зауваженнями: «*то того роду «наукове відкриття» автора вважаю дуже нещасливим супроти існування тьми-тьменної Сагайдачних на Придніпрянщині, котрих прізвище годі лучити з річкою чи островом «Сагайдак»*» (Барвінський, 1930: 120 (138)). Виходить, що прагматичною функцією докору є заперечення отриманих результатів наукової розвідки, й наголошування на тому, що наука має бути об'єктивною. У зв'язці з іронією докір дає можливість науковцю інтелігентно й коректно висловити ставлення до неякісної наукової роботи опонента.

Докори в наукових текстах виражаються переважно експліцитно. Але слід визнати, що докір у наукових текстах означеного періоду нечастий і його застосовано здебільшого до недоброякісних наукових матеріалів. Оскільки докір завжди підтримується переконливим аналізом наукових фактів і критичними зауваженнями, то він виправданий і прийнятний у наукових контекстах.

Хоч і нечасто, а все ж трапляється в наукових текстах другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. експресив негативної оцінності – осуд: «*Арештованю Шевченка, Костомарова, Гулака і иньч. Спричинив ся своїм доносом студент Київського університету Олексій Петров – людина, здаєть ся, убога материяльно і – певна річ – великий злидар моральний*». (Кониський, 1895: 2); «*З приятелів і товаришів Тарасових, що з того-ж самого приводу опинили ся в арешті, а потім і на заслання, – ніхто не лишив нам докладних споминок з усіма подробицями про сю справу. Тільки Куліш та Костомаров по троху згадали про неї: але-ж Куліш в «Хуторній поезії» мало споминає про Шевченка в арешті. Причина тому очевидна: сиділи вони в арешті хоч і під одним дахом, да не в одній хаті!*» (Кониський, 1895: 1); «*З усього сказаного видно зовсім ясно, що автор не тільки недоцінює вартости джерел, які промовляють за шляхетством Петра Конашевича, але що*

більше, він їх легковажить» (Барвінський, 1930: 123 (141)). Прагматична функція осуду в наведених контекстах полягає в категоричному несприйнятті дій, вчинків, оціночних суджень, наукових висновків науковця з метою привернення уваги читачів до несправедливості наведених ситуацій, спростування висновків автора. Подібний критичний осуд є характерним для наукових статей періоду другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. й, очевидно, був запобіжником у появі псевдонаукових статей.

Висновки. У наукових текстах наведеного періоду критика часто виражається засобами негативної експресивності (осуд, докір, зауваження, перепрошення, шкодування тощо).

Прагматичними функціями експресивів негативної оцінності часто були наголошування на недостатній якості, кількості відібраного фактичного

матеріалу наукової статті; спростування інформації певної наукової розвідки, висновків автора; засудження конкретних дій, вчинків певних осіб, котрі автор вважає неприйнятними, незбагненними, зрадницькими. Такі експресиви були своєрідними регуляторами якості наукових текстів, який тільки розвивався й потребував неодмінної високої якості фактологічної, логічної, лінгвістичної.

Помітно, що науковці хоч і дотримувалися конвенційності наукового стилю мовлення, але мали високий рівень свободи висловлення власної, часто критичної чи навіть іронічної, наукової реакції. І хоч вільне транслювання власних критичних думок було політично переслідуваним, небезпечним, обмежувалося заборонами, утім, значна частина науковців усе ж дозволяла собі мати право на власну думку, самоідентифікацію особистості через власні інтенції авторського тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барвінський Б. Конашевичі в перемиській землі в ХV і ХVІ ст. : генеалогічно-історична монографія. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 1930. Т. С. Ч. ІІ (праці історичні). С. 15(33)–123(41).
2. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01 / НАН України; Інститут української мови. Київ, 2006. 501 с.
3. Гордій О. М. Фразеологічні експресиви і комунікативи сучасної німецької мови в інтернет-текстах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Івано-Франківськ. Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 270 с.
4. Ковальська Н. А. Релевантність експресивності в науково-популярних текстах економічного дискурсу. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2015. №1. С. 376–385. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2015_1_48
5. Коніський О. Я. Дитинний вік Т. Г. Шевченка. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Львів : Товариство ім. Шевченка, 1892. Т. І. Ч. І. С. 87–99.
6. Коніський О. Я. Парубочий вік Т. Г. Шевченка до викупу з крпацтва. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Львів : Товариство ім. Шевченка, 1894. Т. ІV. С.1-2.
7. Копач І. Омелян Партицький: некролог. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 1895. Т. V. Кн. І. С. 8.
8. Радецька С. В. Засоби вираження експресії в науково-популярній літературі. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки*. 2014. Кн. 2. С. 191–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_2_39.
9. Свідер І. А. Основні особливості емотивного тексту. С. 277. URL: file:///C:/Users/Comp/Downloads/Npkpnu_fil_2013_33_71.pdf.
10. Сергієнко М. Для ювілею Івана Котляревського. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Львів : Товариство ім. Шевченка, 1893. Т. ІІ. С. 149.
11. Хоткевич Г. З приводу одної частини «Денника Осьвенціма». *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 1930. Т. С. Ч. ІІ (праці історичні). С. 1 (77).
12. Цехмейструк О. Г. Прагматика української офіційно-ділової документації ХVІ–ХVІІ століть : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2009. 189 с.
13. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
14. Юрчишин Т. В. Комунікативно-прагматичні характеристики речень узагальненого змісту. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Мовознавство*. 2009. № 17. С. 30–37. URL: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/uk/resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/72-resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/1695-2013-01-21-14-44-18>.

REFERENCES

1. Barvinskyi B. Konashevychi v peremyskii zemli v XV i XVI st. : henealohichno-istorychna monohrafiia [Konashevychi in the land of Peremysl in the XV and XVI centuries. : genealogical-historical monograph]. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv: Shevchenko Scientific Society, 1930. T. S. Part. II (historical works). pp. 15(33)–123(41). [in Ukrainian].
2. Boiko N. I. Ukrainska ekspresyvna leksyka: problemy semantyky i funktsionuvannia [Ukrainian expressive vocabulary: problems of semantics and functioning]: dis ... Dr. Philol. Sciences: 10.02.01 / NAN Ukrainy; Instytut ukrainskoi movy. Kyiv, 2006. 501 p. [in Ukrainian].

3. Hordii O. M. Frazеологічні експресивы і комунікативны suchasnoi nimetskoi movy v internet-tekstakh [Phraseological expressives and communicatives of the modern German language in Internet texts]: dis. ... cand. philol. Sciences: 10.02.04 / Ivano-Frankivsk. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2016. 270 p. [in Ukrainian].
4. Kovalska N. A. Relevantnist ekspresyvnosti v naukovо-populiarnykh tekstakh ekonomichnoho dyskursu [Relevance of expressiveness in popular science texts of economic discourse]. *Bulletin of Zaporizhzhia National University. Philological sciences*. 2015. № 1. pp. 376–385. [in Ukrainian]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2015_1_48
5. Koniskyi O. Ya. Dytynnyi vik T. H. Shevchenka [Childhood of Taras Shevchenko]. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv: Shevchenko Scientific Society, 1892. T. I. Part I. pp. 87–99. [in Ukrainian].
6. Koniskyi O. Ya. Parubochyi vik T. H. Shevchenka do vykupu z krepatsstva [The young man's age of Taras Shevchenko before the redemption from serfdom]. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv: Shevchenko Scientific Society, 1894. T. IV. pp. 1–2. [in Ukrainian].
7. Kopach I. Omelian Partytskyi: nekrolog [Omelyan Partytsky: obituary]. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv: Shevchenko Scientific Society, 1895. T. V. Book I. p. 8 [in Ukrainian].
8. Radetska S. V. Zasoby vyrazhennia ekspresii v naukovо-populiarnii literaturi [Means of expression in popular science literature.]. *Scientific notes of Nizhyn Mykola Gogol State University. Ser. : Philological Sciences*. 2014. Book 2. Pp. 191–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_2_39 [in Ukrainian].
9. Svider I. A. Osnovni osoblyvosti emotyvnogo tekstu [The main features of the emotional text]. P. 277. [in Ukrainian]. URL: file:///C:/Users/Comp/Downloads/Npkpnu_fil_2013_33_71.pdf
10. Serhiienko M. Dlia yuvileiu Ivana Kotliarevskoho [For the anniversary of Ivan Kotlyarevsky]. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv: Shevchenko Scientific Society, 1893. T. II. Pp. 149. [in Ukrainian].
11. Khotkevych H. Z pryvodu odnoi chasty “Dennyka Osvientsima” [On the occasion of one part of the “Diary of Auschwitz”]. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv: Shevchenko Scientific Society, 1930. T. S. Part. II (historical works). P. 1 (77). [in Ukrainian].
12. Tsekhmeistruk O. H. Prahmatyka ukrainskoi ofitsiino-dilovoi dokumentatsii XVI–XVII stolit [Pragmatics of Ukrainian official business documentation of XVI–XVII centuries]: dis. ... cand. philol. sciences: 10.02.01 / Odessa I. I. Mechnikov National University. Odessa, 2009. 189 p. [in Ukrainian].
13. Chabanenko V. A. Stylistyka ekspresyvnykh zasobiv ukrainska movy: monohrafiia [Stylistics of expressive means of the Ukrainian language: monograph]. Zaporizhzhia: ZSU, 2002. 351 p. [in Ukrainian].
14. Iurchyshyn T. V. Komunikativno-prahmatychni kharakterystyky rechen uzahalnenoho zmistu [Elektronnyi resurs] [Communicative and pragmatic characteristics of sentences of generalized content]. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ser. Linguistics*. 2009. № 17. pp. 30–37 [in Ukrainian]. URL: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/uk/resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/72-resursy-biblioteky/pratsi-vykladachiv-tneu/yu/1695-2013-01-21-14-44-18>